

УДК 347.6

Вікторія ЧОРНОПИСЬКА

Національний університет “Львівська політехніка”,
професор кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту
права, психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, доцент
Viktoriiia.Z.Chornopyska@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-3230-5971

Арсен НЕМЦЕВ

Національний університет “Львівська політехніка”,
Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти,
студент першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
arsen.niemtsev.pv.2022@lpnu.ua
ORCID: 0009-0001-8933-7296

ОСНОВНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ ТА США: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

<http://doi.org/10.23939/law2025.45.274>

© Чорнописька В., Немцев А., 2025

У статті відзначено, що сімейне право є важливою складовою частиною правової системи будь-якої держави, оскільки воно регулює стосунки між членами сім'ї, зокрема питання укладення шлюбів, розлучень, опіки над дітьми, аліментів та інших аспектів, що стосуються сімейних відносин. Ця робота порівнює сімейне право України та США, висвітлюючи ключові відмінності та спільні риси, а також їхній вплив на практику сімейних стосунків. У межах статті розглядаються основи сімейного законодавства обох країн, зокрема кодекси, які регулюють сімейні відносини. В Україні сімейне право регулюється Сімейним кодексом, прийнятим у 2002 році, який базується на принципах рівності, справедливості та захисту прав дітей. У США, своєю чергою, сімейне право має більш децентралізований характер, оскільки регулюється на рівні окремих штатів, що призводить до значних варіацій у законодавстві та практиці.

Одним з основних питань, що підлягає порівнянню, є укладення шлюбів та процес їх розірвання. В Україні шлюб укладається в органах державної реєстрації актів цивільного стану, і для його розірвання потрібно пройти процедуру в суді. У США, залежно від штату, процес укладення і розірвання шлюбів може мати різні процедури, наприклад, можливість розірвання шлюбу без присутності одного з подружжя у суді (так зване заочне розлучення). Також важливим аспектом є питання опіки над дітьми. В Україні під час визначення опіки суд керується принципом, що враховує найкращі інтереси дитини, а також встановлює рівні права батьків. У США, хоч також визнається принцип найкра-

щих інтересів дитини, проте в кожному штаті можуть бути різні підходи до визначення, яка форма опіки є найоптимальнішою.

У статті також розглядається питання аліментів. Відзначено, що в Україні законодавство чітко регламентує обов'язок батьків утримувати своїх дітей, а в США система аліментів може варіюватися залежно від законів конкретного штату, що іноді призводить до нерівності в наданні фінансової підтримки.

Підсумовано, що сімейне право в Україні та США демонструє як спільні риси, так і істотні відмінності, що зумовлені історичними, культурними та соціальними факторами. Це порівняння дає змогу краще зрозуміти, як різні правові системи реагують на виклики, пов'язані із сімейними відносинами, і які підходи використовуються для забезпечення прав та обов'язків членів сім'ї. Подальші дослідження можуть сприяти вдосконаленню сімейного законодавства в Україні, беручи до уваги міжнародний досвід та практики, що демонструють ефективні моделі регулювання сімейних відносин.

Ключові слова: сімейне право, Сімейний кодекс, укладення шлюбу, розірвання шлюбу, опіка над дітьми, аліменти, правові системи, сімейні відносини, законодавство, судовий процес, батьківські права, права дитини.

Постановка проблеми. Сімейне право є важливою складовою частиною національної правової системи кожної держави, оскільки регулює ключові суспільні відносини, пов'язані зі створенням сім'ї, правами та обов'язками її членів. В Україні, як і в США, законодавче забезпечення сімейних відносин має специфічні риси, зумовлені історичними, соціокультурними та правовими традиціями.

Національне законодавство України орієнтується на європейські стандарти прав людини та сімейних цінностей, тоді як у США сімейне право має децентралізований характер і суттєво залежить від законів штатів. Проблема виникає за потреби гармонізації міжнародних підходів, а також у вирішенні питань, пов'язаних із міжсімейними конфліктами, де сторони представляють різні країни, зокрема Україну та США. Ключовим питанням є вивчення відмінностей у підходах до регулювання сімейних відносин, які стосуються шлюбу, усиновлення, розірвання шлюбу, прав дітей і батьків, а також подолання правових колізій у транскордонних випадках.

Аналіз дослідження проблеми. Аналіз різниць між сімейним правом України та США показує, що ці системи мають як спільні риси, так і значні відмінності. В Україні сімейне право ґрунтується на принципах єдності сім'ї, захисту прав і свобод її членів, а також пріоритету інтересів дитини. Законодавство України розроблене таким способом, щоб забезпечити захист прав дітей та підтримку батьківських обов'язків через централізоване регулювання, закріплене в Сімейному кодексі України. У США, навпаки, сімейне право є більш децентралізованим, оскільки кожен штат має власні закони, що ускладнює загальне розуміння й інтеграцію норм у міжнародному контексті. Принципи, закладені у федеральному законодавстві, часто мають менше значення порівняно з правовими нормами конкретного штату. У питаннях, таких як розлучення, опіка над дітьми та усиновлення, підходи можуть істотно відрізнятись.

Основні засади регулювання сімейних правовідносин досліджувалися у зарубіжному науковому дискурсі: Х. Бесемер, Х. Бродаль, Р. Буш, Ф. Глазл, Т. Глейсер, Х. Зер, Ч. Каррас, Ч. Ліксон, Ч. Мур, Л. Паркінсон, М. Райт, Дж. Фолджер, Л. Фуллер. Сімейні правовідносини були предметом наукових пошуків таких українських дослідників: Р. Балабан, В. Ватрас, А. Головченко, А. Дутко, С. Йосипенко, Б. Леко, Ж. Мішина, Ю. Розман, В. Тісногуз, С. Фурса та інших.

Мета статті – здійснити порівняльний аналіз основних аспектів сімейного права України та США, аналіз їхніх принципів, норм і процедур для виявлення як спільних, так і відмінних рис. Це дасть змогу дослідити ефективність підходів до захисту прав і обов'язків сім'ї та дітей у двох різних

правових системах. Дослідження також спрямоване на виявлення можливих способів вдосконалення сімейного законодавства в Україні через запозичення позитивного досвіду США та розробку рекомендацій для зменшення правових колізій у міжнародних сімейних справах.

Виклад основного матеріалу. Сімейне право є важливою галуззю права, що регулює відносини між членами сім'ї, включаючи питання укладення та розірвання шлюбів, опіки над дітьми, аліментів і правового статусу членів сім'ї. Це право визначає правові засади, які регулюють особисті, майнові та інші відносини між членами сім'ї, забезпечуючи баланс між інтересами індивідумів та соціальними потребами. В Україні сімейне право закріплено в Сімейному кодексі, який прийнято в 2002 році, та є основним джерелом правових норм, що стосуються сімейних відносин [1].

Основи сімейного законодавства України базуються на принципах рівності, свободи, взаємоповаги та обов'язків між подружжям. В Україні шлюб є рівноправним союзом чоловіка і жінки, укладення якого вимагає дотримання певних правових формальностей. Сімейний кодекс України чітко визначає правила щодо укладення шлюбу, його розірвання, а також регулює питання, пов'язані з правами і обов'язками батьків стосовно дітей. Одним з важливих аспектів є також захист прав дітей, зокрема їхніх інтересів під час розлучення батьків.

На відміну від України, сімейне законодавство в США має децентралізований характер. У Сполучених Штатах сімейне право регулюється на рівні окремих штатів, що призводить до значних відмінностей у законодавстві та практиці. У кожному штаті можуть бути власні правила щодо укладення шлюбів, розлучень, опіки над дітьми та аліментів. Багато штатів, наприклад, допускають розлучення без надання причин, тоді як в інших потрібно обґрунтовувати причини розлучення. Це різноманіття підходів впливає на динаміку сімейних відносин у країні.

Принципи, що лежать в основі сімейного права, охоплюють рівність, справедливість та захист прав дітей. Принцип рівності визначає, що всі члени сім'ї мають рівні права та обов'язки, незалежно від статі, віку або соціального статусу. Справедливість передбачає, що судові рішення та правові норми повинні враховувати інтереси всіх сторін, забезпечуючи справедливий підхід у вирішенні сімейних спорів. Захист прав дітей є важливим аспектом, оскільки діти є найбільш вразливою категорією в сімейних відносинах. Як основний принцип цей захист має на меті забезпечити, щоб інтереси дітей були враховані на всіх етапах, від укладення шлюбів до розірвання їх [3].

Отже, сімейне право в Україні та США, хоч і має спільні риси, значно різниться в аспектах, пов'язаних із законодавчими основами, процедурами та принципами, що лежать в основі регулювання сімейних відносин. Ці відмінності зумовлені історичними, культурними та соціальними факторами, що формують підходи до регулювання сімейних відносин у кожній країні.

Укладення шлюбу в Україні є формалізованою процедурою, що регулюється Сімейним кодексом. Для укладення шлюбу потрібно звернутися до органу державної реєстрації актів цивільного стану (РАЦС), де молодята подають відповідні документи, такі як паспорт, свідоцтво про народження (для осіб, які не досягли 18 років – дозвіл батьків) та заяву про намір укласти шлюб. Процедура передбачає сплату державного збору, а також дотримання терміну очікування, який становить 30 днів. Це забезпечує можливість для тих, хто має сумніви щодо укладення шлюбу, переосмислити своє рішення. Після закінчення цього терміну, якщо не виникло жодних заперечень, наречені можуть отримати свідоцтво про шлюб. Важливо зазначити, що в Україні заборонено укладати шлюб з особами, які вже перебувають у зареєстрованому шлюбі, а також між близькими родичами [1].

У Сполучених Штатах процедура укладення шлюбу варіюється залежно від штату, оскільки кожен штат має власні закони та правила. Загалом пари також повинні отримати ліцензію на шлюб, яка видається відповідним державним органом. Для цього їм потрібно надати посвідчення особи, а також заповнити заяву. Деякі штати можуть вимагати надання свідчень або проходження медичних оглядів. У деяких випадках молодята можуть отримати ліцензію того ж дня, коли подають заяву, в інших – потрібно дотримуватися терміну очікування. Після отримання ліцензії пара може провести церемонію, яка може бути як релігійною, так і світською, і лише після цього шлюб буде визнаний

дійсним. Важливо, що в США існує велика різноманітність підходів до укладення шлюбу, що зумовлюється культурними та релігійними традиціями, а також змінами у законодавстві [4, с. 78].

Розірвання шлюбу в Україні також регулюється Сімейним кодексом, і воно може здійснюватися як у судовому порядку, так і через органи РАЦС у випадках, коли подружжя не має спільних дітей і обидві сторони згодні на розірвання шлюбу. У разі наявності дітей або якщо одна зі сторін не погоджується на розлучення, процедура має відбуватися в суді. Суд оцінює обставини справи, враховує інтереси дітей і може призначити аліменти на їх утримання. Процес розірвання шлюбу може бути тривалим і емоційно важким, оскільки потребує врегулювання питань, пов'язаних з опікою над дітьми та розподілом майна.

У США процес розірвання шлюбу також відрізняється залежно від штату. У більшій частині штатів пари можуть подати заяву на розлучення, а також повинні вказати на причини розлучення. У США розрізняють “доказові” і “безпідставні” розлучення. Доказові розлучення вимагають від сторони-заявника довести, що в шлюбі були серйозні проблеми, тоді як безпідставні розлучення не вимагають надання причин. Це може спростити процедуру для тих, хто вирішив закінчити свої стосунки. Суд під час розгляду справи зосереджується на питаннях аліментів, розподілу майна та опіки над дітьми, що робить цей процес складним і чутливим [8, с. 47].

Соціальні та культурні фактори мають значний вплив на шлюбні відносини в обох країнах. В Україні традиційні цінності, такі як родинні зв'язки та обов'язок піклуватися про дітей, продовжують відігравати важливу роль у формуванні сімейних стосунків. Шлюби часто укладаються з урахуванням думки батьків і сім'ї, а також релігійних норм. У США, з одного боку, існує велика свобода у виборі партнерів, а з другого – вплив культурних і релігійних традицій, що може позначатися на рішеннях щодо укладення або розірвання шлюбу. Багато молодят у США прагнуть до індивідуалізму у виборі партнера, проте культурні традиції, такі як весільні обряди, все ще залишаються важливими для багатьох пар. Отже, шлюбні відносини у кожній країні є результатом взаємодії законодавства, культурних традицій та соціальних норм [7].

Опіка над дітьми є одним із найважливіших аспектів сімейного права, оскільки вона стосується благополуччя та прав дітей після розлучення батьків або в інших ситуаціях, коли виникає потреба у визначенні, хто здійснює догляд за дитиною. В Україні правові аспекти опіки над дітьми регулюються Сімейним кодексом, який визначає, що під час вирішення питань опіки суд враховує найкращі інтереси дитини. У разі розлучення батьків суд розглядає можливість спільної або індивідуальної опіки, оцінюючи умови життя, можливість забезпечення емоційного та матеріального благополуччя дитини, а також готовність батьків виконувати свої обов'язки. У разі наявності спільних дітей, один з батьків зазвичай отримує фізичну опіку, а інший може мати право на відвідування. Суд також може призначати аліменти на утримання дитини, що забезпечує фінансову підтримку [6, с. 25].

У Сполучених Штатах опіка над дітьми також підлягає регулюванню на рівні штатів, і тому існує велика різноманітність підходів. Принцип “найкращих інтересів дитини” є основоположним у всіх штатах, але конкретні правила можуть значно відрізнятися. Суд може призначити як спільну опіку, так і єдину, залежно від обставин справи. Спільна опіка передбачає, що обидва батьки мають право на прийняття рішень стосовно виховання та розвитку дитини, навіть якщо одна зі сторін проживає окремо. Однак у разі суперечок суд може втрутитися і вирішити, як найкраще забезпечити потреби дитини. Важливо зазначити, що в деяких штатах існує також концепція “опіки на основі потреб”, де суди беруть до уваги не лише бажання батьків, а й інтереси дитини, зокрема її емоційні та фізичні потреби.

Система аліментів в Україні чітко визначена в законодавстві. Батьки зобов'язані утримувати своїх дітей до досягнення ними повноліття, а також у разі навчання в закладах освіти до 23 років. Аліменти можуть бути призначені як у твердій сумі, так і у вигляді процентів від заробітку або пенсії одного з батьків. Сімейний кодекс України також встановлює, що розмір аліментів залежить від матеріального становища батьків, а також потреб дитини. Суд може переглядати розмір аліментів у разі зміни обставин, таких як зміна доходу або потреб дитини [2].

У США система аліментів має свої особливості, які залежать від законодавства кожного штату. У більшій частині штатів аліменти також призначаються з урахуванням фінансових можливостей батьків і потреб дітей. Багато штатів використовують спеціальні формули для розрахунку аліментів, які враховують доходи обох батьків, кількість дітей та їхні потреби. Суди можуть призначати як тимчасові, так і постійні аліменти, а також можуть переглядати їх у разі зміни фінансових обставин. Однак система аліментів у США може бути складнішою через різноманітні підходи в кожному штаті, що призводить до значних відмінностей у фінансовій підтримці для дітей [10, с. 107].

Порівняння підходів до захисту прав дітей та фінансової підтримки в Україні та США показує, що, хоча обидві країни визнають важливість благополуччя дітей, механізми реалізації можуть значно відрізнятися. В Україні акцент робиться на правові норми, що регулюють опіку та аліменти, із чіткими вказівками щодо забезпечення інтересів дитини. У США, з огляду на децентралізований підхід до законодавства, існує більша варіативність у вирішенні цих питань, що може призводити до відмінностей у правових нормах та практиці. Обидві країни намагаються забезпечити фінансову підтримку та захист прав дітей, проте культурні, соціальні та економічні фактори відіграють важливу роль у формуванні підходів до цих питань [9, с. 201].

Висновки. Сімейне право є важливою галуззю правової системи, яка регулює відносини між членами сім'ї та забезпечує захист прав дітей. У процесі аналізу сімейного права в Україні та США виявлено як спільні риси, так і суттєві відмінності в підходах до укладення і розірвання шлюбу, опіки над дітьми та системи аліментів. В Україні шлюб є формалізованим процесом, що потребує дотримання чітких юридичних процедур, а також обов'язкового врахування інтересів дітей під час розлучення. Правові аспекти опіки над дітьми та аліментів мають чітке регулювання, що сприяє захисту прав дитини. Українська система сімейного права акцентує увагу на обов'язках батьків у вихованні дітей і їхній фінансовій підтримці.

У США система сімейного права відзначається децентралізацією, що призводить до значних варіацій у законодавстві в різних штатах. Хоча основні принципи, такі як "найкращі інтереси дитини", залишаються спільними, процедури укладення і розірвання шлюбу, а також питання опіки та аліментів можуть суттєво відрізнятися. Це відображає культурні та соціальні особливості, які впливають на формування сімейних відносин.

Обидві країни намагаються забезпечити права та інтереси дітей, але способи реалізації цих принципів є різними. В Україні законодавство забезпечує чіткі механізми для захисту прав дітей, тоді як у США існує більша свобода в ухваленні рішень, що може призводити до нестабільності та відмінностей у практиці.

Отже, сімейне право України та США, незважаючи на наявність спільних цілей у захисті прав дітей, відрізняється у своїх підходах і механізмах. Ці відмінності підкреслюють важливість врахування культурних, соціальних та економічних факторів під час формування сімейного законодавства, яке якнайкраще відповідає потребам суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сімейний кодекс України (2002). *База даних "Законодавство України" / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (Дата звернення: 02.01.2025).
2. U. S. Department of Health & Human Services. (n. d.). *Child Support Enforcement*. URL: <https://www.acf.hhs.gov/css> (Дата звернення: 02.01.2025).
3. Murray R. (2020). *Family Law in the United States: A Comparative Perspective*. New York: Routledge. 354 p.
4. Павленко Л. (2018). Правові аспекти опіки над дітьми в Україні. *Право України*. № 6. С. 75–81.
5. Goldberg S. (2019). The Role of Family Law in American Society. *Journal of Family Law*. No. 53(2). P. 123–145.

6. Даценко В. (2021). Сучасні тенденції забезпечення найкращих інтересів дитини у справах про стягнення аліментів. *Слово національної школи суддів України*. № 2 (35). С. 112–126.
7. National Conference of State Legislatures. (2022). Child Custody and Visitation Laws. URL: https://www.americanbar.org/groups/family_law/resources/family-law-quarterly/2023-october/new-family-law-statutes-2022-selected-state-legislation/ (Дата звернення: 02.01.2025).
8. Слободян І. (2022). Розлучення в Україні: правові норми та практичні аспекти. *Юридичний вісник*. № 2. С. 45–52.
9. Smith J. (2021). Divorce and Child Custody in the United States. *American Journal of Family Law*. № 35(4). С. 201–220.
10. Мельник А. (2020). Соціальні аспекти укладення шлюбу в Україні. *Соціологічні дослідження*. № 8(2). С. 102–108.

REFERENCES

1. *Simeinyi kodeks Ukrainy* (2002). [Family Code of Ukraine]. *Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy" / VR Ukrainy*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (Accessed: 02.01.2025). [In Ukrainian].
2. *U. S. Department of Health & Human Services. (n. d.)*. Child Support Enforcement. Retrieved from: <https://www.acf.hhs.gov/css> (Accessed: 02.01.2025). [In English].
3. Murray, R. (2020). *Family Law in the United States: A Comparative Perspective*. New York: Routledge. 354 p. [In English].
4. Pavlenko, L. (2018). *Pravovi aspekty opiky nad ditmy v Ukraini* [Legal aspects of child custody in Ukraine]. *Pravo Ukrainy*. No. 6. P. 75–81. [In Ukrainian].
5. Goldberg, S. (2019). *The Role of Family Law in American Society*. *Journal of Family Law*. No. 53(2). P. 123–145. [In English].
6. Datsenko, V. (2021). *Suchasni tendentsii zabezpechennia naikrashchykh interesiv dytyny u spravakh pro stiahnennia alimentiv* [Current trends in ensuring the best interests of the child in cases of child support collection]. *Slovo natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*. No. 2 (35). P. 112–126. [In Ukrainian].
7. National Conference of State Legislatures. (2022). Child Custody and Visitation Laws. Retrieved from: https://www.americanbar.org/groups/family_law/resources/family-law-quarterly/2023-october/new-family-law-statutes-2022-selected-state-legislation/ (Accessed: 02.01.2025). [In English].
8. Slobodian, I. (2022). *Rozluchennia v Ukraini: pravovi normy ta praktychni aspekty* [Divorce in Ukraine: legal norms and practical aspects]. *Yurydychnyi visnyk*. No. 2. P. 45–52. [In Ukrainian].
9. Smith, J. (2021). *Divorce and Child Custody in the United States*. *American Journal of Family Law*. No. 35(4). P. 201–220. [In English].
10. Melnyk, A. (2020). *Sotsialni aspekty ukladennia shliubu v Ukraini* [Social aspects of marriage in Ukraine]. *Sotsiologichni doslidzhennia*. No. 8(2). P. 102–108. [In Ukrainian].

Дата надходження статті: 17.01.2025 р.

Victoria CHORNOPYSKA

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
Professor of the Civil Law and Procedure Department,
Dr. habil. (Law), Associate Professor
Viktoriia.Z.Chornopyska@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-3230-5971

Arsen NEMTSEV

Lviv Polytechnic National University,
Educational and Research Institute of Law,
Psychology and Innovative Education,
student of the first (bachelor)
level of higher education
arsen.niemtsev.pv.2022@lpnu.ua
ORCID: 0009-0001-8933-7296

**BASIC PRINCIPLES OF REGULATION OF FAMILY LEGAL
RELATIONS IN UKRAINE AND THE USA:
COMPARATIVE ANALYSIS**

The article notes that family law is an important component of the legal system of any state, as it regulates relations between family members, including issues of marriage, divorce, child custody, alimony and other aspects related to family relations. This work compares the family law of Ukraine and the United States, highlighting key differences and common features, as well as their impact on the practice of family relations. The article examines the foundations of family law in both countries, in particular the codes that regulate family relations. In Ukraine, family law is regulated by the Family Code, adopted in 2002, which is based on the principles of equality, justice and protection of children's rights. In the United States, in turn, family law is more decentralized in nature, as it is regulated at the level of individual states, which leads to significant variations in legislation and practice. One of the main issues to be compared is the conclusion of marriages and the process of their dissolution. In Ukraine, marriage is concluded in the state registry offices, and for its dissolution it is necessary to go through a court procedure. In the USA, depending on the state, the process of concluding and dissolving marriages may have different procedures, including the possibility of dissolving the marriage without the presence of one of the spouses in court (the so-called "absence divorce"). Another important aspect is the issue of child custody. In Ukraine, when determining custody, the court is guided by the principle that takes into account the best interests of the child, and also establishes equal rights of the parents. In the USA, although the principle of the best interests of the child is also recognized, each state may have different approaches to determining which form of custody is the most optimal.

The article also considers the issue of alimony. It is noted that in Ukraine, legislation clearly regulates the obligation of parents to support their children, while in the USA, the alimony system may vary depending on the laws of a particular state, which sometimes leads to inequality in the provision of financial support.

It is concluded that family law in Ukraine and the United States demonstrates both common features and significant differences due to historical, cultural, and social factors. This comparison allows us to better understand how different legal systems respond to challenges related to family relations and what approaches are used to ensure the rights and obligations of family members. Further research can contribute to the improvement of family legislation in Ukraine, taking into account international experience and practices that demonstrate effective models of regulating family relations.

Keywords: family law, family code, marriage, divorce, child custody, alimony, legal systems, family relations, legislation, judicial process, parental rights, child rights.